

Kdy dítě (ne)zapojovat do rozhodovacích procesů v rodinných záležitostech

*Metodika pro specializované odborníky
(pracovníky sociálně právní ochrany dětí, soudce a další)*

Krizové centrum pro děti a rodinu
v Jihočeském kraji, z.ú.

ICELAND
LIECHTENSTEIN
NORWAY

eea
grants

Zlata Knetlová, Iva Volfová, Markéta Bartušková

Kdy dítě (ne)zapojovat do rozhodovacích procesů v rodinných záležitostech.

Metodika pro specializované odborníky (pracovníky sociálně právní ochrany dětí, soudce a další)

Jazyková a grafická úprava, schémata: Pavlína Lojíková

Titulní obrázek: Eva Máčová

Vydalo: Krizové centrum pro děti a rodinu v Jihočeském kraji, z.ú.

Jiráskovo nábřeží 1549/10, 370 04 České Budějovice

Tel. +420 387 410 864, pomoc@дитеvkrizi.cz, www.дитеvkrizi.cz, IČ: 26641283

Rok vydání: 2016

Metodika zahrnuje praktické zkušenosti autorů jakožto pracovníků Krizového centra pro děti a rodinu v Jihočeském kraji, z.ú. a také vychází ze spolupráce Krizového centra s pracovníky sociálně-právní ochrany dětí, soudci a soudními znalci v Jihočeském kraji.

Metodiku ani její části není možné bez souhlasu organizace Krizové centrum pro děti a rodinu, z.ú. šířit, kopírovat nebo využívat k jiným účelům než k přímé práci s klienty.

Metodika je financována grantem z Islandu, Lichtenštejska a Norska.

Obsah

ÚVOD	4
MAPOVÁNÍ SITUACE A POTŘEB DÍTĚTE A RODIČŮ	5
OSPOD jako koordinátor práce s rodinou	5
Porovnání potřeb rodičů a dítěte, (ne)direktivní přístup	6
KDY LZE A JE VHODNÉ ZJIŠŤOVAT NÁZOR DÍTĚTE	10
Na co si dát pozor	10
KDY NEZAPOJOVAT DÍTĚ DO ROZHODOVACÍCH PROCESŮ	11
Syndrom zavrženého rodiče.....	12
<i>Kdy můžeme mít hypotézu, že se jedná o SZR .....</i>	<i>13</i>
<i>Důvod manipulace: „zisk“ .....</i>	<i>13</i>
<i>Rozdíl mezi cílenou manipulací a přenosem .....</i>	<i>14</i>
<i>Spolupráce s rodinami se SZR .....</i>	<i>14</i>
<i>Diagnostika syndromu zavrženého rodiče .....</i>	<i>16</i>
SLUŽBY KE ZJIŠTĚNÍ A NAPLŇOVÁNÍ POTŘEB DÍTĚTE	19
Ledovcový model příčin rozvodových sporů.....	21
VÝSLECH NEZLETILÉHO DÍTĚTE PŘED SOUDEM	22
Příprava dítěte na výslech a soudní jednání	22
<i>Praxe ze zahraničí při zapojování dětí do rozhodovacích procesů .....</i>	<i>23</i>
Účast dítěte u soudu	24
Zdroje.....	28
Poznámky.....	29
O Krizovém centru.....	30
O autorech metodiky	31

ÚVOD

V této metodice se věnujeme ožehavému tématu v podobě povinnosti zjišťování nebo zohledňování názorů dítěte na skutečnosti týkající se jeho života. V naší metodice se zaměřujeme převážně na rozvodovou a rozchodovou problematiku a další přidružené obtíže, jelikož si uvědomujeme, že se jedná o velmi problematický úkol, který může v některých případech pomoci, ale v jiných případech může dítě značně psychicky poškodit. To zejména při sporech o péči o dítě, kdy může například dojít ke zneužití povinnosti zohlednění názoru dítěte, a to pečlivým zkreslením jeho názoru působením vlivných dospělých. To se pak může projevit například tím, že rodič přivede dítě za pracovníci OSPOD se slovy: „Janička by Vám chtěla něco říci“.

Cílem této metodiky je poskytnout Vám nové pohledy na tuto problematiku a připravit Vás jako odborníka na situace, ve kterých lze názor dítěte zjistit, a kdy naopak není vhodné dítě zapojovat rozhovorem s ním. Nabídneme Vám možnosti, které Vám v praxi mohou ulehčit práci s dětmi.

Také Vás seznámíme s metodami práce s dítětem a rodinou v případech, kdy je nutná intenzivní spolupráce rodiny s odborným zařízením.

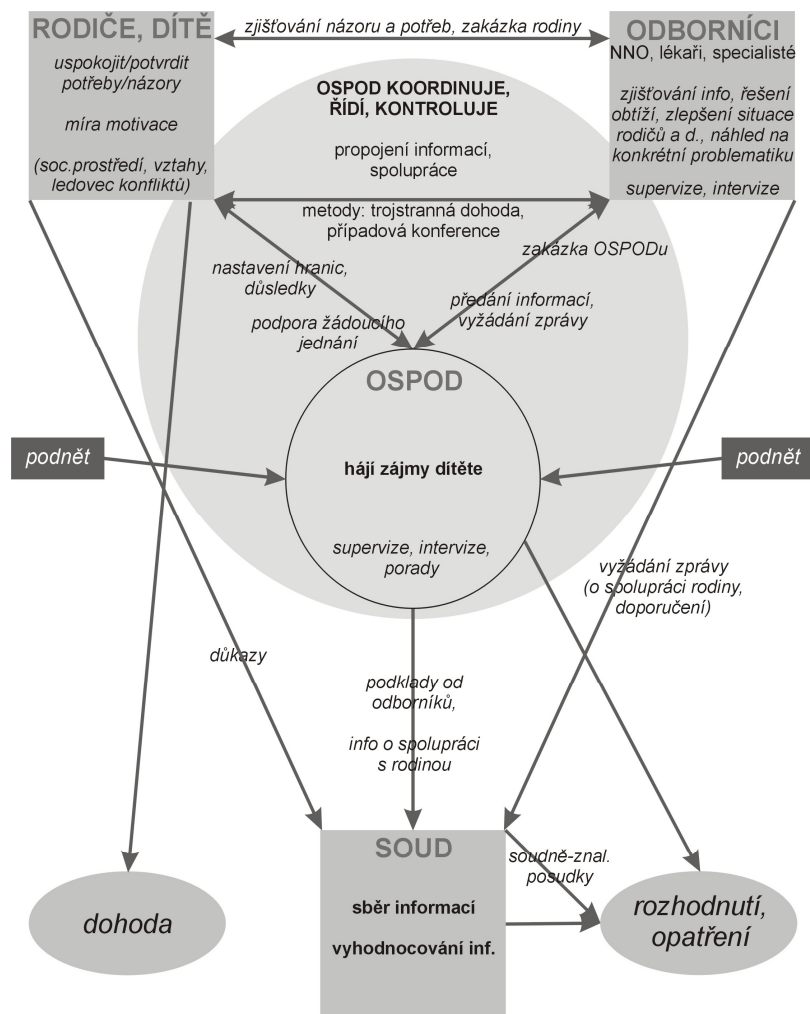
Pro zjednodušení budeme pro dospělé, kteří o dítě pečují, používat pojem „rodiče“. Na jejich místo si však dle Vašeho aktuálního případu můžete dosadit i prarodiče, vychovatele, pěstouny či další odborné pracovníky.

MAPOVÁNÍ SITUACE A POTŘEB DÍTĚTE A RODIČŮ

OSPOD jako koordinátor práce s rodinou

Schéma č. 1 – OSPOD jako koordinátor práce s rodinou: čím snáze se rodiče dohodnou, tím méně institucí je potřeba zapojit do řešení situace rodiny.

Porovnání potřeb rodičů a dítěte, (ne)direktivní přístup

V kontextu práce sociálně právní ochrany dětí jsou vždy na prvním místě potřeby a zájem dítěte. Často se však stáváme s tím, že rodiče (či jiní pečovatelé) potřeby dětí nerespektují a mají jinou představu o tom, co by dítě mělo potřebovat, jaké by mělo být nebo co by mělo chtít. Proto je vždy nutné v počátcích nebo průběhu spolupráce zmapovat, jak se v této situaci jednotliví členové rodiny cítí, co kdo v rodině potřebuje a co kdo pro to může udělat. Tato vyjádření jednotlivců průběžně porovnáváme a vyhodnocujeme, jakým způsobem se naše spolupráce bude orientovat a jakým způsobem klienty budeme na cestě za řešením jejich neuspokojivé cesty doprovázet (pomoc a doprovázení × vedení a kontrola). Tyto dva způsoby práce se neustále prolínají a je proto potřeba průběžně zjišťovat potřeby jednotlivých lidí.

Tabulka č. 1 – Metody zjišťování potřeb dítěte a rodičů

Dítě	Rodič
- hra - společná aktivita - rozhovor - kreslení, malování - volba - neverbální signály - řízený pokus, speciální techniky (viz metodika <i>Praktické techniky zapojení dětí do rozhodovacích procesů</i>)	- činy, chování - řízený pokus - rozhovor (jen částečně) - neverbální signály (nedají se moc ovlivnit)

Tabulka č. 2 – Vodítka ke zvolení přístupu k rodině dle projevů rodičů

	Nedirektivní přístup (doprovázení a pomoc)	Direktivní přístup (vedení a kontrola)
Míra motivace klienta	Vysoká (klient je motivovaný nebo je možné ho motivovat)	Nízká (klient bez motivace či má více motivů, které si vzájemně odporují)
Náhled na situaci	Vysoký (klient si uvědomuje, že potřebuje pomoc)	Nízký (klient si neuvědomuje nebo nechce připustit, že potřebuje pomoc)
Náhled na potřeby dítěte	Rodič má zakázku v souladu s potřebami dítěte	Rodič si neuvědomuje nebo nerespektuje potřeby dítěte / nemá žádnou zakázku
Aktivita	Vysoká (klient spolupracuje)	Nízká (klient nespolupracuje)

Tabulka č. 3 – Vodítka ke zvolení přístupu k rodině dle projevů dítěte

Nedirektivní přístup (doprovázení a pomoc)	Direktivní přístup (vedení a kontrola)
dítě je spontánní, nepřipravené	dítě je strnulé a/nebo velmi dobře připravené
komunikuje přiměřeně	komunikuje zvláštně nebo nemluví, je plačtivé a úzkostné, ustrašené reakce
nebojí se odpovídat	bojí se
odpovědi a reakce jsou přiměřené situaci	odpovědi jsou neadekvátní situaci
rychle se cítí bezpečně a klidně	necítí se bezpečně ani po nějaké době; převažuje tenze
názor a potřeby dítěte se shodují s rodiči nebo rodiče odlišnost respektují	jeden rodič/rodiče nerespektují názor nebo potřeby dítěte
dítě má adekvátní informace o probíhajícím konfliktu, tj. odpovídající jeho věku	dítě má nepřiměřené, neadekvátní, jednostranné informace o probíhajícím konfliktu
názor dítěte je originální, přiměřený jeho věku	názory dítěte se velmi shodují s názorem/výpovědí jednoho z rodičů
výpověď dítěte je podobná nezávisle na tom, který z rodičů jej přivede	výpověď dítěte koreluje s tím, zda dítě přivede otec nebo matka
dítě bylo dotázáno spíše na začátku konfliktu rodičů	rozhovor s dítětem byl udělán až v průběhu dlouhotrvajícího konfliktu
dítě je dostatečně silné, velké a konflikt netrvá dlouho	dítě není dostatečně velké, silné a konflikt již trvá delší dobu
dítě mělo někde nějaký zdravý vzor fungování	dítě vyrůstalo delší dobu v konfliktním prostředí
zodpovědnost za vyřešení situace neleží na dítěti	na dítě je organizací rodiči kladena nepřiměřená zodpovědnost za to, jak konflikt rodičů dopadne

Nedirektivní přístup

- pracujeme výhradně na zakázce a cílech s rodičem
- časové náročné, ale úspěšné na 80 %
- dlouhodobý efekt
- spolupráce respektující potřeby a cíle rodiče i dítěte
- klient se zkompetentňuje
- rodič je pracovníkem spíše doprovázen
- pracovník možnosti nabízí
- „Jsem ráda, že jste takto motivovaný, pokud na tom budeme takto pracovat, situace se může velmi brzy uklidnit.“
- „Věřte nebo ne, máme tady dokonce lidi, u kterých to dopadlo/u kterých se stalo... (odstrašující případ). To se vám jistě nestane – pokud budeme dělat to a to...“

Direktivní přístup

- cíle určené pracovníkem na základě potřeb dítěte
- jasné intervence, rychlý aktuální efekt
- bez dohledu nejsou výsledky dlouhodobé (bez kontroly změna netrvá)
- řízení a kontrola rodiče
- rodič je pevně veden a pravidelně kontrolován
- pracovník dělá kroky (a vede klienta) směrem, který považuje za vhodný pro dítě
- „Slyším, že byste potřebovala/chtěla, aby se vaše dcera nemusela setkávat s otcem. Říkáte, že to děláte pro dceru, protože (podle vás) s otcem trpí.“

KDY LZE A JE VHODNÉ ZJIŠŤOVAT NÁZOR DÍTĚTE

- **Rozvodové řízení je na počátku** a dítě bylo v pravidelném kontaktu s oběma rodiči, rodiče (popř. jiná blízká osoba) dítěti adekvátně vysvětlili, že se budou rozcházet. Dítě situaci rozumí a necítí se být ohroženo.
- **Oba rodiče jsou emočně vyrovnaní s rozchodem nebo rozvodem.**
- **Dítě žilo v nevhodných podmínkách** (fyzické, sexuální nebo psychické týrání, zanedbávané atd.) a uvědomuje si, že ony předchozí podmínky a zážitky „nebyly normální“ **a je již v bezpečném prostředí**, není již ohroženo. Dítě již nemůže být pachatelem ovlivňováno.
- **Dítě má potřebu se vyjádřit k neuspokojivé situaci** a z časoprostorových podmínek **nemůže být ovlivněno** člověkem, kterému straní (např. chce do dětského domova, k babičce, tetě, se kterými se setkává pouze výjimečně; nebo chce být méně s matkou a přitom dítě přivedla právě matka a chce rozšířit péči pro sebe). Oba rodiče jsou psychicky zdraví, resp. dítě dlouhodobě nežije pouze pod vlivem psychicky nemocného rodiče.
- **Dítě je dostatečně psychicky vyzrálé** na to, aby bylo schopné si názor utvořit a někomu ho sdělit.
- **Dítě není rodičem** (se kterým žije) **dlouhodobě ovlivňováno**.
- Sdělení názoru nemůže dítě nějak ohrozit, znevýhodnit nebo jinak poškodit a nehrozí, že za něj bude rodičem nebo někým jiným sankcionováno.
- **Dítě není za určitý typ názoru odměňováno** nebo jinak zvýhodňováno.
- Je jisté, že **s názorem dítěte se bude nakládat šetrně s ohledem na jeho potřebu**, názor nesmí být použit jako zbraň proti rodiči.

Na co si dát pozor

- Možnost **vyjádření názoru** dítěte musí dítěti spíše **pomáhat k lepšímu životu** a ne jeho situaci zhoršovat.
- Za intervence ze strany odborníků po zjištění názoru dítěte se **dítě nesmí cítit zodpovědné**.
- Dítě vyjádření názoru má brát jako **možnost, ne jako povinnost**.
- Vyjádření názoru dítěte by **nemělo být závislé na iniciativě rodičů** („Janičko, teď půjdeme za tou paní na úřadu a ty řekneš, že už nechceš k tátovi.“)
- Dítě se musí cítit **bezpečně**.

KDY NEZAPOJOVAT DÍTĚ DO ROZHODOVACÍCH PROCESŮ

- Dítě je rodičem **dlouhodobě manipulováno**.
- Jeden z rodičů (nebo oba) jedná a reaguje neobvykle a/nebo je **psychicky nemocný**.
- Rodič (u kterého bylo dítě na víkend) **dítě přiváží k odborníkovi, aby dítě vyslechl**, protože mu chce něco říci (manipulující rodič).
- Dítě druhého rodiče zná málo nebo ho vůbec nezná.
- Jeden z rodičů je s dítětem naprostou většinu času nebo o dítě dlouhodobě pečuje sám; **kontakt s druhým rodičem je minimální nebo občasný**.
- Mezi rodiči se stala závažná situace (např. napadení, ublížení na zdraví) a dítě u situace nebylo, pouze jeden z rodičů nekriticky přenáší úzkost na dítě.
- **Dítě je dlouhodobě zatěžováno sporem rodičů a má psychické, psychiatrické či psychosomatické obtíže.**
- **Syndrom CAN:** dítě jím trpí a stále žije v těchto podmínkách. Na první pohled působí jako jiné děti, při podrobnějším zkoumání chování však působí trochu neobvykle. Psychosociální vývoj dítěte většinou zaostal. V některých oblastech osobnosti a fungování působí nevyzrálé, naivně. Tyto děti jsou velmi nedůvěřivé, tišší, neadekvátně odpovídají na otázky (ustrášené reakce, apatie, dlouhé pauzy, uhýbavé nebo jiné odpovědi, neodpovídají, nerozumí otázkám), nápadně uhýbají z očního kontaktu, ale člověka si periferně hlídají, popř. oční kontakt je neadekvátně ulpívavý. Nebo se mohou naopak projevovat agresivně (týrání zvířat, agresivita ve školním kolektivu, sebepoškozování, útoky z domova).
- U dítěte se vyskytují **příznaky syndromu zavrženého rodiče (SZR)**.

Syndrom zavrženého rodiče

Pokud odborník (soudní znalec nebo psycholog zabývající se dětskou a rodinnou problematikou) při práci s dítětem diagnostikuje, že se jedná o SZR, je zcela **nevhodné zapojit dítě do rozhodovacích procesů, protože dítě nejedná a nebude vypovídat na základě vlastního svobodného vyjádření**; v těchto případech by se jednalo o zneužití práva dítěte. Dětem nejvíce pomůžeme tak, že názor dítěte ustoupí do pozadí a **pozornost bude plně zaměřena na rodiče** – s cílem zamezit pokračující manipulaci dítěte.

Manipulující rodič má dítě v péči a vytváří syndrom zavrženého rodiče; zavržený rodič potkává dítě pouze občas, popř. vůbec. Dítě nechce zavrženého rodiče vidět z důvodu, že manipulace a tlak na dítě je natolik velký a chování manipulujícího rodiče je účelně programující, že dítě nemá tolik sil a schopností mu vzdorovat. **Z důvodu psychické sebezáchovy se rozhodne pouze pro jednoho rodiče, kterého udělá spokojeným, aby nemuselo řešit neřešitelný rozpor mezi rodiči.**

Manipulující rodič předkládá zmanipulované dítě jako důkaz o tom, jak je druhý rodič nesmírně špatný. Pečlivě dítě **očkuje, aby podalo u odborníka co největší výkon**, tj. svědectví o tom, jak rodiče nenávidí, jak je z něj dítě fyzicky či psychicky nemocné, jak instituce trápí dítě tím, že se musí vidět s druhým rodičem, číst si od něj dopisy atd.

Zapojit dítě do rozhodovacích procesů můžeme tak, že zjišťujeme, jak se dítě cítí v různých situacích (např. když se rodiče hádají, ve škole, co má a nemá rád, co mu pomáhá situaci zvládnout). Dítěti určitě **nepokládáme otázky týkající se rozhodnutí** (např. „Chceš být s mámou nebo s tátou?“), ale spíše dáváme dítěti prostor k tomu, že si může budovat pocit bezpečí a jistoty, že pracovník dítěte přijímá takové, jaké je (např. co dítě rádo dělá a co ne, jaké má plány do budoucna atd.)

Pokud jde o SZR, v praxi se nejčastěji setkáváme s modelem, kdy matka je manipulujícím rodičem a otec rodičem zavrženým. Tato převaha ale pravděpodobně souvisí s tím, že ve většině případů bývají děti svěřeny do péče právě matce.

Kdy můžeme mít hypotézu, že se jedná o SZR

- potíže s předáváním dětí, resp. nepředávání dětí,
- narušené vztahy s původní rodinou – zavržení příbuzných ze strany druhého rodiče,
- zákaz poskytování informací o dětech (MŠ, ZŠ, lékaři, vedoucí kroužků),
- nenávisť k novému partnerovi zavrženého rodiče („Kvůli té šlapce od nás odešel. Co je to za ženu, která odvedla dětem otce?“),
- prodlužování soudního řízení („Pořád musíme někam po soudech kvůli němu/ní.“),
- kolize kroužků s dobou setkání s otcem (na tátu nikdy není čas),
- spory rodičů o výživné, rozdělení majetku, bytové problémy.

Důvod manipulace: „zisk“

Strategie „odříznutí“ druhého rodiče od dítěte s sebou nese pro prvního rodiče mnoho „výhod“:

1. Když se manipulujícímu rodiči podaří druhého rodiče od dětí úplně izolovat, všechny lidi přesvědčí o tom, jak je bývalý partner hrozný. Manipulátor je proto ten „hodný“ a už se nemusí zabývat zpytováním vlastního svědomí, čím vlastně a jak se podílel na rozchodu/rozvodu.
2. Zavržený rodič je v očích dítěte hrozný člověk (dítě přijme postoj manipulujícího rodiče, jak jej druhý rodič ničil, nebo tak samo usoudí z důvodu, že o něj druhý rodič „nemá zájem“ – nekontaktuje ho, neposílá mu dárky atd.), takže o tom již není pochyb.
3. Manipulující rodič si zajistí, že bývalého partnera nebude vůbec potkávat, a tak se mu nebudou dotěrné myšlenky na vlastní selhání z manželství či partnerství vkrádat do každodenního života.
4. Manipulující rodič bude pouze užívat alimenty, formovat dítě ke svému obrazu, potvrzovat si variantu své pravdy o tom, jak je druhý rodič zlý člověk – aniž by toto tvrzení někdo zpochybňoval.

Rodič, který cíleně manipuluje dítětem, má většinou nějakým způsobem zachovaný náhled na sebe a na manželství.

Rozdíl mezi cílenou manipulací a přenosem

Manipulace však nemusí být vždy cílená. Trpí-li rodič duševní poruchou nebo má-li sám ze svého dětství traumatické zážitky, může svoji úzkost na dítě přenášet, aniž by si to uvědomoval. Manipulující rodič má často osobní historii opuštěného, zneužívaného či týraného dítěte či byl sám manipulován (Pavlát a Janotová, 2006). V takových případech bývá manipulující rodič mnohdy dokonce přesvědčen, že izolací dítěte od druhého rodiče skutečně dělá pro dítě to nejlepší. Manipulace je pro rodiče velmi výhodná, protože se dotyčný izoluje od bývalého partnera i sám od sebe.

Spolupráce s rodinami se SZR

Pracovník OSPOD nebo soud posílá klienty k odborníkovi z důvodu, že děti nechtějí vídat druhého rodiče (nejčastěji otce). Problém předávání se řeší již nějaký čas, žádné dosavadní intervence nebyly úspěšné. Dítě v mnoha případech bylo již vyšetřeno psychologem (někdy i psychiatrem, obvodním lékařem nebo logopedem). Matka buď již u sebe má potvrzení o tom, že otcovo chování se podepisuje na psychickém stavu dítěte, nebo toto potvrzení shání. Tito odborníci většinou nebyli v kontaktu s otcem vůbec, a to z toho důvodu, že otec nebyl k odborníkovi přizván. Potvrzení (dodané matkou) od doktorů, že děti mají psychosomatické obtíže (údajně z otce) je často vyvráceno soudním znalcem s odůvodněním, že se jedná spíše o obraz ukřivděnosti matky, emoční nestabilitu a citovou nevyzrálost matky přenášenou na děti. *(Pozor! Pokud druhý rodič byl k odborníkovi dohledatelnou cestou opakovaně přizván a nedostavil se, je to jiná situace. V situaci, kdy se druhý rodič dostavil k odborníkovi pouze jednou, je nutné prošetřit důvody ukončení spolupráce druhého rodiče.)*

Zavržený rodič aktivně spolupracuje:

- pravidelně dochází (např. do podpůrně-terapeutické skupiny),
- dělá si volno kvůli konzultacím,
- snaží se o obnovu kontaktu s dětmi,
- hledá různé varianty kontaktu s dětmi,
- snaží se setkání s dítětem urychlit,
- má vztek na manipulujícího rodiče, vidí ho jako viníka (mnohdy podpořeno závěry soudního znalce),
- při dlouhodobém odpírání kontaktu s dětmi se může chovat situačně lehce agresivně či iracionálně.

Manipulující rodič spolupracuje jen „formálně“ (nebo vůbec) :

- spolupráce je formální (dochází včas, na skupině je přítomen, ale je v odporu a nespolupracuje s terapeutem),
- k odborníkům dochází pouze do doby, dokud potvrzují jeho přesvědčení,
- setkávání dětí s druhým rodičem vnímá jako „nucení dětí“
- během setkání dítěte s druhým rodičem v jiné místnosti je manipulující rodič velmi nervózní, útočný, pasivně agresivní, uražený, sebemenší podnět ho dokáže „rozhodit“,
- dětem říká: „musíš vidět tátu/mámu“, „kvůli tátovi/mámě tě tam nutí“,
- vyjmenovává důvody, jak si druhý rodič zavinil, že k němu děti nechťejí,
- často negativně o druhém rodiči mluví i v přítomnosti dětí bez cenzury, manipulátorům nepřijde divné popisovat konflikty dospělých před dětmi, někdy se k dětem i obrací s vyzváním po podpoře svého příběhu (aby dítě řeklo: „jo, je to tak mami/tati“).

Jak se chovají děti:

- vyjadřují odpor k zavrženému rodiči – často argumentují stejně jako manipulátor,
- říkají „logické“ důvody, proč se se zavrženým rodičem nechťejí vidět (mají kroužek, jedou na lepší výlet s manipulujícím rodičem, u zavrženého rodiče je nuda či v minulosti dělal to a to...),
- aktivně vyjadřují odpor vůči setkání se zavrženým rodičem,
- negují spolupráci s pracovníky,
- mohou být slovně či fyzicky agresivní, pasivní či apatické.

Diagnostika syndromu zavrženého rodiče

Osm znaků syndromu zavrženého rodiče dle Gardnera (1992, in Hanková, 2014)

1. **„Kampaň za degradaci rodiče.** Dítě k danému rodiči projevuje zjevnou nenávist. Na dotaz ohledně tohoto rodiče spustí výčet záporných vlastností, zákeřných činů či špatného chování. Jakékoliv pozitivní emoce jsou zcela vytěsněny.
2. **Slabé, absurdní a banální zdůvodňování svého chování.** Dítě pro své nenávistné chování k rodiči udává na první pohled nepřesvědčivé, zcela absurdní či banální důvody (např. barvu vlasů či hlasité žvýkání u stolu).
3. **Nepřítomnost ambivalence.** Dítě hodnotí své rodiče „černobíle“ – jeden je dobrý (vše dělá dobře a správně), druhý je zlý (všechno dělá jen špatně či se zlým úmyslem).
4. **Fenomén nezávislého myšlení.** Dítě často opakuje, že jeho chování k zavrženému rodiči je založeno na jeho vlastním názoru a že na to, co si myslí, nemá nikdo vliv.
5. **Stranění programujícímu rodiči v rodičovských sporech.** Dítě vždy reflexivně, automaticky a bez zaváhání souhlasí s programujícím rodičem. O názor zavrženého rodiče nestojí, popř. jej zcela ignoruje, „nevidí, neslyší“.
6. **Nepřítomnost pocitů viny či lítosti.** Dítě neprojevuje žádnou lítost k zavrženému rodiči a nemá pocit viny ze svého chování. Chybí také jakékoliv projevy vděčnosti za dárky, zaplacené výdaje apod.
7. **Vypůjčené fráze a nápady (scénáře).** Dítě ve svém osočování zavrženého rodiče často používá výroky a argumenty, u nichž je patrné, že nejsou jeho vlastní – např. nezná význam použitých slov či popisuje situace, u nichž nebylo.
8. **Rozšíření odmítnutí na rodinu zavrženého rodiče.** Dítě si vytvoří negativní pocity také směrem k prarodičům, tetám, strýcům, bratrancům či sestřenicím ze strany zavrženého rodiče a to přesto, že předchozí vztahy byly dobré.“

Tabulka č. 4 – Diferenciální diagnóza tří stupňů syndromu zavrženého rodiče (Gardner; Bakalář; in Hanková, 2014)

	Symptomatické projevy		
	<i>mírný</i>	<i>střední</i>	<i>těžký</i>
1. Kampaň za degradaci rodiče	<i>minimální</i>	<i>mírná až zřetelná</i>	<i>velmi intenzivní, velké šíře</i>
2. Slabé, neodůvodněné či absurdní zdůvodňování	<i>minimální</i>	<i>přítomné</i>	<i>četné absurdní racionalizace</i>
3. Nepřítomnost ambivalence	<i>normální ambivalence</i>	<i>žádná ambivalence</i>	<i>žádná ambivalence</i>
4. Fenomén „nezávislého“ názoru	<i>pravidelně nepřítomný</i>	<i>přítomný</i>	<i>přítomný</i>
5. Reflexivní podpora programujícího rodiče v rodičovském konfliktu	<i>minimální</i>	<i>přítomná</i>	<i>přítomná</i>
6. Nepřítomnost pocitu viny	<i>normální pocit viny</i>	<i>žádný nebo minimální pocit viny</i>	<i>žádný pocit viny</i>
7. Vypůjčené scénáře	<i>minimální</i>	<i>přítomné</i>	<i>přítomné</i>
8. Rozšíření nepřátelství na členy původní rodiny zavrženého rodiče	<i>minimální</i>	<i>přítomné</i>	<i>širokých rozměrů, často fanatické</i>
Přechodné těžkosti v době styku	<i>pravidelně nepřítomné</i>	<i>střední</i>	<i>velmi velké, případně styk není vůbec možný</i>
Chování během styku	<i>dobré</i>	<i>periodicky antagonistické a provokativní</i>	<i>žádný styk nebo destruktivní a trvale provokativní chování během návštěvy</i>
Citová vazba k programujícímu rodiči	<i>intenzivní, zdravá</i>	<i>intenzivní, mírně až středně patologická</i>	<i>intenzivní, těžce patologická, často paranoidní vazba</i>
Citová vazba k zavrženému rodiči před zavržením	<i>intenzivní, zdravá či minimálně patologická</i>	<i>intenzivní, zdravá či minimálně patologická</i>	<i>intenzivní, zdravá či minimálně patologická</i>

„U dětí se SZR jsou doporučována, a to v závislosti na stupni SZR, následující právní ... opatření:

- *Mírný typ SZR: Výchova zůstává u programujícího rodiče*
- *Střední typ SZR: Výchova zůstává u programujícího rodiče, nebo je nařizena změna výchovy k zavrženému rodiči. Soud popř. nařídí jen velmi omezený styk s programujícím rodičem, obvykle pod dohledem odborníka.*
- *Těžký typ SZR: Změna výchovy od programujícího k zavrženému rodiči, popř. zákaz styku s dítětem programujícímu rodiči.“ (Jedlička, nedat.)*

Intervence Krizového centra v případě SZR viz dále (Tabulka 5).

U středně těžkého a těžkého stupně SZR jsou tradiční terapeutické postupy neefektivní. Vzhledem k tomu, že hrozí závažné narušení psychického a citového vývoje dítěte, se nejúčinnější terapeutickou možností jeví omezení vlivu s programujícím rodičem (změna péče, umístění do neutrálního prostředí). (Pavlát a Janotová, 2006)

V případě, že byl diagnostikován SZR a postoj manipulujícího rodiče je nadměrně negativní, je naprosto nevhodné dítě vystavovat podporovaným setkáváním (asistovaným stykům) nebo asistovanému předání. Je to z důvodu, že bez dalších změn (změny pobytu dítěte, postoje manipulujícího rodiče, negativních pocitů rodičů vůči sobě) není možné, aby dítě postoj k druhému rodiči změnilo.

SLUŽBY KE ZJIŠTĚNÍ A NAPLŇOVÁNÍ POTŘEB DÍTĚTE

V České republice je mnoho odborníků a organizací nabízejících rozmanité služby pro děti. Některé organizace však nabízejí služby, se kterými nejenže nemají zkušenosti, ale nemají ani dostatečně odborný tým. Např. asistovaný styk a asistované předání v rozvodové problematice; tyto dvě služby se zdají být velmi jednoduché („předám dítě od jednoho rodiče k druhému, budu přítomen v místnosti, aby se dítě nebálo druhého rodiče“), ale vytržené z kontextu ostatních služeb bývají velmi neefektivní, dítě mohou sekundárně poškozovat a stupňovat jeho psychickou nepohodu.

Je důležité si uvědomit, že nekvalitní (neodborné) zařízení či služba může klienta či celou rodinu velmi demotivovat k další spolupráci s jinými (byť kvalitnějšími a efektivnějšími) organizacemi. Neodborně poskytnutá služba může mít na dítě velmi negativní dopad (až celoživotní vliv), protože někdy až znemožní vidinu úspěšného řešení.

Možným řešením tohoto úskalí by bylo nastavit systém poskytovatelů služeb tak, aby právo poskytovat službu bylo uděleno až po prověření odbornosti a zkušeností potenciálního poskytovatele.

Tabulka 5: Přehled služeb poskytovaných v Krizovém centru dle problematiky

Problematika	Metody práce
Rozvod, rozchod	Krizová intervence Individuální, párová konzultace → sociálně právní poradenství, uzavření dohody o péči Mediace Terapie (individuální, párová, skupinová) Skupinový program „Rozvodem bez újmy“ Ve vybraných případech Vztahová diagnostika
Problémy v komunikaci mezi rodiči	Individuální, párová konzultace – uzavření dohody o péči Případová konference – facilitace Mediace – párové dohody Terapie (individuální, párová, skupinová) Skupinový program „Rozvodem bez újmy“ Ve vybraných případech Vztahová diagnostika
Dítě odmítá kontakt s nepečujícím rodičem	Individuální, párová konzultace, skupina pro rodiče Konzultace s dítětem Případová konference – facilitace Podporovaná setkávání Skupinový program „Rozvodem bez újmy“ Ve vybraných případech Vztahová diagnostika

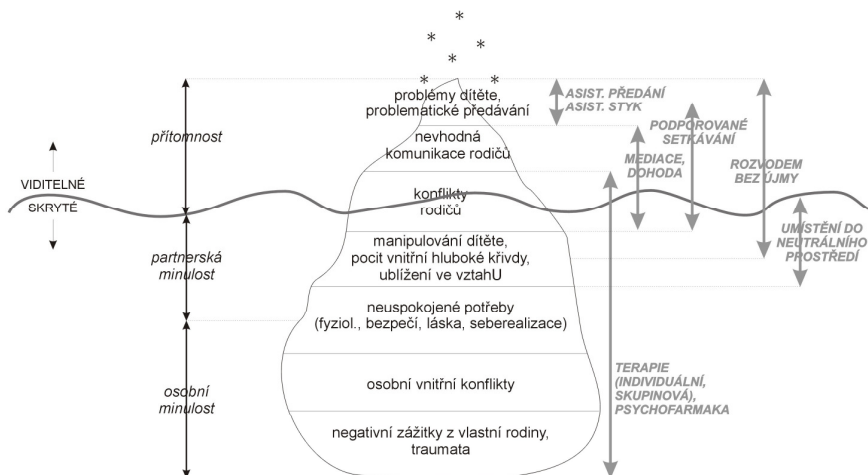
Syndrom zavrženého rodiče – lehká forma	Individuální konzultace a terapie Podpůrné skupiny pro muže a ženy Párová konzultace, mediace, párová dohoda Podporovaná setkávání Skupinový program „Rozvodem bez újmy“ Rodinná terapie
SZR – střední a těžká forma	Individuální konzultace a terapie pro rodiče Intenzivní individuální psychoterapie pro programujícího rodiče Diagnostika SZR u dítěte odborníkem, terapie až po změně péče U těžké formy je nutný pobyt v neutrálním prostředí („reintegračním centru“) a terapie dítěte specialistou na SZR
Agrese ve vztahu Domácí násilí	Krizová intervence Individuální konzultace Terapie (individuální, skupinová) Skupinový program Agrese ve vztazích (pro agresory)
Výchovné problémy dětí	Individuální konzultace pro rodiče, dítě Případová konference – facilitace Individuální terapie pro děti, rodiče Skupinová terapie pro děti, rodiče
Výchovné problémy dospívajících	Společná konzultace rodič(e) + dospívající starší 13ti let Případová konference – facilitace Individuální, skupinová terapie pro dospívající, rodiče
Psychické a psychosomatické potíže dětí, dospívajících	Individuální konzultace pro dítě, rodiče Individuální, skupinová terapie pro děti, rodiče
Psychiatrické potíže dětí, dospívajících	Individuální konzultace pro dítě, dospívajícího, rodiče Párová konzultace pro rodiče včetně KI Individuální, skupinová terapie pro dítě, dospívajícího, rodiče
Podezření z týrání, zneužívání, zanedbávání dítěte, dospívajícího	Krizová intervence Individuální konzultace pro dítě Diagnostika syndromu CAN (možnost využití jednocestného zrcadla) Individuální, skupinová terapie pro dítě, další členy rodiny včetně agresora, abusera Plnění oznamovací povinnosti

Ledovcový model příčin rozvodových sporů

Následující schéma ukazuje, co vše může komplikovat na straně každého z rodičů úspěšné řešení rozvodových sporů a jaké metody a intervence pomáhají v různých vrstvách konfliktu.

Schéma č. 3 – Ledovcový model příčin rozvodových sporů a doporučené intervence k řešení situace

VÝSLECH NEZLETILÉHO DÍTĚTE PŘED SOUDEM

Stanovisko Agentury EU pro základní práva (FRA 2015, str. 2-3):

„Mladí lidé chtějí vědět, že člověk, který rozhodoval, znal v době rozhodování jejich názory. Mnoho mladých lidí nechce samo přijímat rozhodnutí. Myslí si, že to není jejich úkol, nechtějí zažívat tlak, který je s tím spojen. Chtějí mít ale pocit, že je člověk, který rozhodoval, v rámci rozhodovacího procesu vyslechl.“

„Nestačí ovšem pouze zaznamenat názory dítěte. Podmínkou smysluplné účasti je, aby příslušné orgány vytvořily bezpečné a přátelské prostředí a použily vhodné metody výslechu s cílem určit a zohlednit specifické potřeby dítěte.“

„Z faktů, které agentura FRA shromáždila v deseti zkoumaných členských státech EU, vyplývá, že členské státy v některých případech nedodržují právo dítěte být vyslyšeno při soudním řízení. Má se za to, že výsledky jak v občanských, tak v trestních řízeních jsou pro děti traumatizující.“

Příprava dítěte na výslech a soudní jednání

Návrh vhodného průběhu (vycházející ze zahraničních metodik a přímé praxe KC):

Bez ohledu na to, zda se jedná o řízení občansko- či trestně-právní, by dítě mělo být na soudní jednání důkladně předem připraveno. Přípravu dítěte dělá ideálně osoba, které dítě věří a se kterou se cítí bezpečně. Tento „důvěrník“ **hájí práva dítěte bez ohledu na své potřeby**; nemůže to tedy být v rozvodovém sporu rodič, který by na dítě mohl klást vědomě či nevědomě požadavky. Osoba „důvěrníka“ může být v určitých případech totožná s osobou opatrovníka (kolizního opatrovníka), kterého určuje soud. Je možné a někdy i vhodné (zejména u trestně právního řízení), aby však dítě zastupoval jak soudem určený opatrovník, tak tento „důvěrník“. Nový občanský zákoník striktně neurčuje, kdo má být stanoven kolizním opatrovníkem dítěte, čímž je soudu umožněna větší flexibilita v rozhodování. V naší soudní praxi to bývá stále nejčastěji OSPOD. Ve složitých právních případech se doporučuje dítěti přidělit advokáta. (Hofmannová 2009-2014).

„Důvěrník“ by měl mít **informace** týkající se průběhu soudního jednání a **odborné vědomosti a zkušenosti** týkající se potřeb dětí (ideálně pracovníce OSPOD, odborník z NNO nebo jiné organizace – psycholog, sociální pracovník, speciální pedagog, etoped).

Např. v Anglii a Walesu fungují Poradní a podpůrné služby pro děti a rodinné soudy (Children and Family Court Advisory and Support Service), jehož pracovníci mimo jiné i dítě soudním procesem provází a průběžně ho informují o výsledcích a dalších

postupech. Na svých webových stránkách pro děti prezentují informace ohledně řešení jejich obtíží (Cafcass, nedat.)

Dítě ví, že tato osoba podporuje jeho opravdový názor a zároveň dítě necítí tlak pro volbu určitého rozhodnutí (očekávání pracovníka, matky, otce, pachatele, oběti atd.).

„Důvěrník“ by měl být člověk psychicky vyzrálý, se schopností zachovat klid a konstruktivně pracující se stresem dítěte. Člověk, který dokáže pracovat s případnou retraumatizací dítěte, která se hojně objevuje u lidí s posttraumatickou stresovou poruchou a to před, během i po výslechu. Pro dítě je každý rozhovor o stresujícím tématu velmi psychicky náročný okamžik, kterému by nejraději nebylo vystaveno vůbec, tedy maximálně jednou.

Příprava dítěte by s „důvěrníkem“ měla probíhat tak dlouho, **dokud se dítě nebude cítit dostatečně jistě a s pracovníkem bezpečně.** Tématem této přípravy je navázání důvěrného vztahu s dítětem, navázání důvěry a pocitu bezpečí a zmapování toho, co dítě má a nemá rádo.

Dítě musí být informováno (adekvátně jeho rozumovým schopnostem):

- musí znát důvod (s ohledem na jeho rozumové schopnosti), proč je důležité, aby se setkání zúčastnilo,
- jak bude soud probíhat – postup, např. co, kdo bude říkat, jak to u soudu vypadá, kdo tam je, jaké má kdo funkce, co jednotlivé funkce znamenají,
- dítě by mělo vědět, co musí a nemusí říkat,
- kdy a kde budou jeho blízcí během soudního jednání,
- co se bude dít před a po jednání.

Informace musí být dítěti podávány tak, aby se dítě cítilo co nejvíce jistě a bezpečně. **Pokud se dítě necítí bezpečně, může u soudu z důvodu strachu podávat emočně a situačně zkreslené informace.** Mezi nejčastější obavy dětí patří: na co se mě budou ptát, co když nebudu vědět odpověď, co se stane, až to řeknu, kde budou v tu dobu lidi, kterých se to týká, kde bude pachatel, jak dlouho to bude trvat, co budu dělat poté, až to skončí, kdy se dozvím, jak soudce rozhodl?

Praxe ze zahraničí při zapojování dětí do rozhodovacích procesů

„Zavedení „tandemových opatrovníků“. Ve Spojeném království (Anglii a Walesu) je pro každé dítě, které je účastníkem občanského řízení, jmenován opatrovník z Poradní a podpůrné služby pro děti a rodinné soudy (Children and Family Court Advisory and Support Service), který při řízení vystupuje jménem dítěte. Opatrovníci zastupují děti u soudu a jsou povinni podávat zprávy o přáních a pocitech dětí. Jsou také povinni vysvětlovat právní postupy a průběžně děti informovat o vývoji věci a jejím konečném výsledku. Opatrovníci také jmenují právníky, kteří dětem poskytují právní zastoupení – to se označuje jako „tandemový model“ zastupování. Pokud je názor opatrovníka na

zájem dítěte v rozporu s názorem samotného dítěte, může dítě samostatně zastupovat druhý právník.

Ve Finsku platí, že pokud střet zájmů brání tomu, aby opatrovníky dítěte během soudního řízení byli jeho rodiče, je jmenován opatrovník, který před soudem hájí zájmy dítěte. V některých oblastech Finska (například v regionu Kouvola-Kotka) mohou být procesními opatrovníky jmenováni jak sociální pracovník, tak právník a tento systém spolupráce se také označuje jako „tandemový model“.“ (FRA, 2015, str. 4)

Účast dítěte u soudu

Konfliktní situace, kterou dítě v rodině zažívá, je pro něj velkou psychickou zátěží a může ohrozit jeho zdravý psychický vývoj. Pokud se navíc do řešení situace zapojí ještě subjekty, se kterými nemá dítě zkušenosti (např. OSPOD, soud, policie atd.), je dítě ještě více nejisté, a proto je nutné, aby bylo adekvátně informováno.

Při nedostatku informací (např. dítě ví, že bude soud, ale neví proč a o čem) si dítě vytvoří vlastní fantazie o tom, proč soud bude. Například předškolním dětem se v rozvodovém řízení mohou tvořit myšlenky typu: Je soud, protože jsem zlobil, budu potrestaný. Máma řkala, že tátu zavrou do vězení. Už nikdy neuvidím babičku. Půjdu do dětského domova. Maminka tam dostane vynadáno.

Mnohdy je však dítě informováno nadměrně a neadekvátně věku (nejčastěji od rodičů), což dítě neúměrně zatěžuje. Nebo jsou dítěti předány nepravdivé či zastrahující informace (od pachatele trestné činnosti – například zneužívajícího rodiče).

Pokud má být dítě zapojeno do soudního řízení, je v zájmu dítěte, aby bylo zapojeno s ohledem na své specifické potřeby:

1) Vytvoření pocitu bezpečí a jistoty pro dítě před, během i po soudním jednání.

- dítě bylo na výslech adekvátně připraveno,
- realizátorem výslechu je pracovník proškolený ve vedení výslechu s dítětem,
- dítě je vyslýcháno pouze jedním člověkem,
- u výslechu je přítomen jen minimální počet osob,
- jsou dodržována pravidla minimalizující stres dítěte – je ideální, pokud subjekt jednající s dítětem má existující standardizovaná pravidla pro vedení rozhovoru a výslechu dítěte.

2) Náměty pro pravidla výslechu dítěte u soudu:

- **Příprava výslechového prostoru:** prostor působí na dítě přátelsky a bezpečně, je přiměřeně velký (příliš velké či malé prostory mohou v dítěti vzbuzovat úzkost); ideální je, pokud dítě prostor již v minulosti vidělo nebo

s ním bylo seznámeno (ideálně „důvěrníkem“. Dítě sedí přiměřeně blízko odborníkovi, který vede výslech, aby ho slyšel, i kdyby dítě mluvilo tiše.

- **Postavení výslechové situace:** Dítě není vystaveno konfrontačnímu pohledu dalších přítomných, tzn. dítě je posazeno tak, aby mělo přehled o místnosti ideálně s „důvěrníkem“ za zády (pocit bezpečí), avšak není rozptylováno pohledem ostatních - ideálně umístění ostatních za jednocestné zrcadlo. Pokud je dítě nadměrně nervózní, je lepší si sednout přes roh stolu. Pozice naproti sobě může některé děti znervózňovat.
- **Používání pomůcek pro usnadnění komunikace s dítětem** (viz metodika *Praktické techniky zapojení dětí do rozhodovacích procesů – doporučujeme zejména techniku „Smajlíci“*)
- **Pro dítě je realizátor výsledku spíše člověkem nežli odbornou kapacitou.** S dítětem mluvíme pomalu, v krátkých větách a jednoduše – nepoužíváme žádné odborné pojmy ani cizí slova (odborníci bohužel často mylně předpokládají, že dítě dané slovo zná). Pozorujeme, jak se dítě tváří a neverbálně se projevuje. Pokud máme pocit, že něčemu dítě nerozumí, volíme jiná slova. Mluvíme s dítětem jeho jazykem, tj. zjišťujeme, jak čemu říká a tyto názvy poté v rozhovoru používáme. Pokládáme vždy jen jednu (krátkou) otázku. Nezátěžujeme dítě nadměrným množstvím informací (např. hodnost a útvar vyslýchajícího).
- **Seznámení dítěte s osobou realizující výslech a dalšími přítomnými osobami.** Dítě by mělo být seznámeno se jménem osoby realizující výslech, a proč jsou ostatní přítomni; informace mají sloužit jako minimalizace stresorů. Ideální je například: „Jmenuji se Kamila Jimblová, říkej mi paní Jimblová“ (jméno může dostat dítě na papírku, aby ho mohlo použít, když by ho náhodou zapomnělo). „Budeme si spolu povídat o tom, jak se cítíš a co máš rád, popř. co bys chtěl. Jsou tady ještě lidé, pro které je také důležité slyšet to, co si zde budeme povídat.“
- **Dítě není vystaveno přímé konfrontaci s pachatelem ani by nemělo přímo komunikovat s právním zástupcem pachatele,** popř. stranou konfliktu, které se dítě bojí. Stres dítěte z pachatele je přenášen na právního zástupce a dítě se může retraumatizovat a informace nepodá, protože může být paralyzované strachem. Právní zástupce pachatele by měl v ideálním případě klást své dotazy přes osobu realizující výslech.
- **Odborník realizující výslech** by měl být nejen **vyškolený**, ale měl by dítěti být **sympatický**, tj. působit důvěryhodně, přátelsky (talár či uniforma může na dítě působit ohrožujícím dojmem). „Členské státy EU by se měly postarat o to, aby děti vyslýchali pouze vyškolení odborníci, a měly by

posílit přítomnost specializovaných, vyškolených pracovníků během výslechů. Za tímto účelem je nutná odborná příprava příslušných pracovníků v oblasti metod výslechu vstřícných k dětem. Příslušné orgány by měly rovněž zajistit, aby během všech fází soudního řízení dítě podporovala důvěryhodná osoba nezávislá na jeho rodičích, zejména pokud jde o informování dítěte a přípravu dítěte na výsledky“ (FRA, 2015, str. 4).

- **Výslech dítěte by měl probíhat pouze jednou z důvodu prevence sekundární viktimizace.**

„[...] dítě přijde s rodiči na policii a říká si: ‚Pověděl jsem to policii‘. Myslí si, že policie je státní instituce, které se nemá lhát. Pak přijde k soudnímu vyšetřování a říká si: ‚Pověděl jsem to u soudu, u okresního soudu při vyšetřování. A nyní dítě předvoláme potřetí a řekneme mu: ‚Teď to budeš opakovat znovu.‘ Je to hrozné.“ (FRA, 2015, str. 3)

„U trestních i občanských řízení by členské státy EU měly zabezpečit pořizování videozáznamů výslechů, a to i v přípravném řízení, aby se zamezilo zbytečnému opakování, a zajistit, aby tyto záznamy byly právně přípustným důkazem. V případech trestních řízení by členské státy EU měly zavést opatření k zamezení kontaktu mezi dítětem a obžalovaným a všemi dalšími osobami, které v dítěti mohou vyvolávat pocit ohrožení. U občanských řízení by členské státy EU měly zvážit častější využívání mediace jako alternativy k soudnímu řízení.“ (FRA, 2015, str. 3)

- **Během výslechu (pokud si to dítě přeje) by měl být s dítětem přítomen ideálně „důvěrník“,** který dítě na výslech připravoval (pracovník SPOD, psycholog, speciální pedagog) a ideálně sedět v těsné blízkosti dítěte (za ním nebo vedle něho).
- **Dítě by mělo být informováno,** co má dělat, když odpověď nezná, nebo si není jisté. Mělo by přiměřeně věku vědět, proč nás tyto informace zajímají a jak s nimi budeme dále nakládat. Pro dítě je také důležité, aby vědělo, jak bude rozhovor dlouhý a jak pozná, že už končí. Mělo by mít informace, které bezprostředně potřebuje vědět.
- **Minimalizace stresorů.** Pro dítě je zapojení do soudního řízení velkým, někdy až nepřiměřeným stresem. Nevhodné zapojení dítěte do rozhodovacích procesů může dítěti více uškodit než pomoci. Aby bylo možné dítě zapojit, je potřeba mu k tomu zajistit podmínky: příprava, vstřícné odborníky se schopností dítě v procesu provázet, prostory, metody a otázky vhodné ke komunikaci s dítětem. Pracovníci by měli mít neustále na mysli, že je důležité minimalizovat podněty, které by mohly dítě stresovat.

- **„Zřízení specializovaných soudů pro děti.** Specializované trestní a občanskoprávní soudy nemají všechny členské státy. Takovéto struktury přitom častěji disponují zařízením vstřícným k dětem, nástroji pro jejich ochranu a vyškolenými odborníky na problematiku dětí. Členské státy EU, které je nemají, by měly zřídit tyto specializované struktury, jakož i systém právních/ soudních odborníků s kompetencemi v oblasti práv dítěte a justice vstřícné k dětem.“ (FRA, 2015, str. 3)
- **„Stanovení vyspělosti dítěte.** Pro rozhodnutí o způsobu, jakým by se mělo dítě účastnit soudního řízení, je klíčová vyspělost dítěte. Členské státy EU by měly zavést jasnou právní definici vyspělosti. Nejsou-li k dispozici takováto jasná kritéria, mohou vyspělost dítěte posuzovat jednotliví soudci podle vlastního uvážení. Členské státy EU by měly pro posuzování vyspělosti dětí zavést objektivnější metodu, která bude brát v potaz jejich věk a rozumové schopnosti.“ (FRA, 2015, str. 3)

Zdroje

- Bakalář, E. (2006). *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. Praha: Karolinum.
- Bakalář, E., Warshak, R. A., & Novák, D. (2008). *Slyšení nezletilého dítěte před opatrovníckým soudem: tři studie problému*. Praha: Triton.
- Cafcass. (nedat.) Family court after separation: Children and young person's guide. *Cafcass – Putting children and young people first in the family courts*. Dostupnost: <http://www.cafcass.gov.uk/children/family-court-after-separation.aspx> (cit. 12.2.2015)
- FRA – Agentura Evropské unie pro základní práva. (2015). *Justice vstřícná k dětem – perspektivy a zkušenosti odborníků*. Vídeň: FRA. Dostupnost: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-child-friendly-justice-professionals-summary_cs.pdf (cit. 10.2.2015)
- Gardner, R. A. (2010). *Terapeutické intervence u dětí se syndromem zavržení rodiče*. Praha: Triton.
- Hanková, B. (2014). *Syndrom zavrženého rodiče a jeho možné důsledky v psychice dítěte* (nepublikovaná diplomová práce). Brno: Masarykova univerzita.
- Hofmannová, H. (2009-2014). *Postavení orgánu sociálně-právní ochrany dětí jako opatrovníka ohroženého dítěte a jeho role v řízení ve věcech péče o děti. Úloha soudů a orgánů veřejné moci v těchto řízeních (judikatura Ústavního soudu)*. MPSV. Dostupnost: <http://www.pravonadetstvi.cz/dokumenty/> (cit. 13.2.2015)
- Jedlička, J. (nedat.) Syndrom zavrženého rodiče. *Spravedlnost dětem - sdružení pro ochranu práv dětí, rodičů a prarodičů*. Dostupnost: <http://www.iustin.cz/art.asp?art=195> (cit. 10.2.2015)
- Pavlát J., Janotová D. (2006). Syndrom zavrženého rodiče. *Česká a slovenská psychiatrie*, 102(1), 7-12. Dostupnost: http://www.cspsychiatr.cz/dwnld/CSP_2006_1_7_12.pdf (cit. 12.2.2015)

Poznámky

O Krizovém centru

Krizové centrum pro děti a rodinu v Jihočeském kraji, z.ú. (KC) bylo založeno v roce 2003 jako odborné interdisciplinární pracoviště zaměřené na komplexní pomoc rodinám s dětmi ve zvláště obtížných životních situacích (např. konflikty v rodině a rozvodové spory, výchovné problémy u dětí, sebepoškozování, reakce na traumatickou událost, syndrom CAN aj.)

V KC je ambulantní (popř. terénní) formou poskytována krizová intervence (KC je registrovaným poskytovatelem sociální služby krizová pomoc), psychosociální poradenství, terapie a pomoc pro obnovu narušených rodinných vztahů a posilování rodičovských kompetencí (KC má pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí).

Protože vzniklá krizová situace zpravidla ovlivňuje celý rodinný systém, pracuje KC vždy, kdy je to vhodné, s celou rodinou. Právě v práci s celým rodinným systémem a především v know-how z oblasti psychologické a terapeutické práce s dětmi spočívá unikátní přínos Krizového centra pro Jihočeský kraj.

O autorech metodiky

Mgr. Zlata Knetlová

Pracuje v Krizovém centru pro děti a rodinu jako psycholog, terapeut, krizový intervent, facilitátor a lektor kurzů pro odborníky pracující s dětmi (SPOD, NNO aj.) Pracuje zde s rodinami a dětmi v krizových situacích, vede terapeutické dětské a adolescentní skupiny. Ve své práci se zaměřuje především na psychosomatické obtíže, zpracování traumatických událostí a syndrom CAN. V soukromé praxi se věnuje terapii dětí a dospělých a somatickému koučování zaměřenému na osobnostní a profesní rozvoj. Vystudovala Masarykovu univerzitu v Brně na FSS a je frekventantem Komplexního psychoterapeutického výcviku a absolvovala mnoho výcviků a kurzů z toho např. zapojování dětí do rozhodovacích procesů, kontakt dítěte v NRP s biologickou rodinou, somatické koučování, kurz krizové intervence, základy facilitace, systemická práce s dětmi.

Mgr. Iva Volfová

Pracuje v Krizovém centru pro děti a rodinu jako sociální pracovník a krizový intervent, facilitátor a lektor odborných kurzů pro odborníky pracující s dětmi (SPOD, NNO aj.) Vystudovala sociální práci na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích. Absolvované kurzy: kurz krizové intervence, výcvik v rodinném poradenství, motivační rozhovory, základy mediace a facilitace, práce s agresivním klientem, vedení rozhovoru s dítětem, zapojování dětí do rozhodovacích procesů, interaktivní případové konference, vyhodnocování situace dítěte a rodiny, baumtest. Patří mezi zakladatele Krizového centra. Vede především individuální a párové konzultace a podpůrné skupiny pro dospělé. Působí také jako odborný asistent na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích.

Krizové centrum pro děti a rodinu
v Jihočeském kraji, z.ú.

2016

Metodika je financována grantem z Islandu, Lichtenštejska a Norska.

